

De Castbergske barnelovene

- Regina Klouman
- Kristiania 1892 - 1920
- Pleiebarnkontoret
- De Castbergske barnelovene

Berit Klouman 5. mars 2025

Regina Augusta Emilie Klouman

født Uchermann

Embetsmannsfamilie

Født 1850 i Borge i Nordland

Gift i 1874 med Hans H.G. Klouman

10 barn

Bosteder: Stav, Tana og Innvik

1892

Ny livssituasjon

Enke 42 år gammel, hadde
født 10 barn hvorav 4 døde
ganske små

1 fosterdatter

Flytter med barna til
Kristiania

Kristiania 1892-1900

- En by i vekst
- Industrialisering fra 1840-årene og frem mot 1900
Stort behov for arbeidskraft / Fremvekst av arbeiderklassen.
Rikdom for overklassen
- Befolkningsvekst i de store byene
Økt innflytning til byene fra distriktene.
Befolkningsveksten størst i Kristiania, kraftig kvinneoverskudd
Utvidelse av bygrensen, innlemming av forsteder: 1859 + 1878
Mellom 1885-1900 vokste innbyggertallet med 70 %

Sosiale utfordringer

Høy arbeidsledighet

Økt fattigdom

Kriminalitet

Alkoholisme/Prostitusjon

Mange barn vokste opp i den ytterste nød

Mange barn født utenfor ekteskap

Høy barnedødelighet

Fattigvesenet

Fattigkommisjonen hadde ansvar for å ta seg av de fattige i kommunen. «Kontoret for utsatte» sørget for at foreldreløse barn eller barn som levde i fattige eller dårlige hjem ble utsatt i andre hjem for å bli forsørget.

Barn fra 0-15 år

Faste takster

Jevnlige tilsyn

Lovendring i 1900: Bortauksjonering ble forbudt

Privat utsetting i pleiehjem

- Forbundet med stor skam å motta hjelp fra fattigvesenet, særlig for kvinner som hadde fått barn utenfor ekteskap
- Utgiftene belastet hjemkommunen
- Det vokste frem et marked for private pleiehjem hvor barnet kunne bortsettes for kortere eller lengre perioder mot lav betaling.
- Pleiemødrene ofte selv enslige mødre.
- Unngikk offentlig kontroll.
- Enklere å få tilbakeført barnet når den økonomiske situasjonen var bedret

Sunnhetsloven

Sunnhetskommisjonen undersøker forholdene om pleiebarnforholdene i Kristiania i 1891. Det fører til lovendring:

- 1892: - Sunnhetskommisjonen pålagt å føre tilsyn med pleiebarn under skolepliktig alder hver 14.dag. Kristiania Sunnhetskommisjon ansetter 1 kvinnelig assistent til å føre tilsyn med pleiehjemmene og fortegnelse over utsatte barn. Oppgaven alt for stor for en person!
- 1894: - Kontoret verver 91 kvinner til å utføre tilsyn/frivillig arbeid. Mange faller fra utover året.
- 1899: - Kommunen ansetter ytterligere 1 assistent
- 1900: - Det ble ført tilsyn 938 barn

Sunnhetskommisjonens årsberetning for 1896

Tilsyn er utført hver 14.dag

680 barn har vært under tilsyn

- 115 barn helt eller delvis utsatt for Kristiania bys fattigvesens regning
- 9 barn for utenbys fattigvesens regning
- 556 barn privat utsatte

- 93 er døde   23 antatt som egne uten godtgjørelse
- 90 hjemflyttet   58 utflyttet
- 26 skoleberettiget   15 innlagt på sykehus
- Rest 375 barn fortsatt under tilsyn

Pleiemødresaken 1900

Kriminalsak avdekket:

- 26 pleiebarn omkommet eller beviselig tatt av dage i løpet av ett år
- 3 kvinner, alle enslige mødre til barn født utenfor ekteskap, samarbeidet med flere andre kvinner. 6 kvinner arrestert og siktet for drap.
- Saken omtales i alle landets aviser og vakte stor oppstandelse

**„Englemakerskene“ som tok mot
barn for betaling.**

**Og som sørget for at de døde av
vanrøkt og mishandling.**

Pleiebarnkontoret skjerper kontrollen

Sosialdepartementet nedsetter en komité som skal utarbeide nytt lovforslag. Målsetting: skjerpet kontroll med pleiehjemmene og bedre kår for de utsatte barna. **Pleiebarnloven vedtatt i 1905.**

- Hvert pleiehjem skulle godkjennes på forhånd før barnet ble utsatt
- Meldeplikt for den som utsetter barnet og for den som er mottager
- Tilsyn skal føres minst 1 gang pr mnd
- Tilsynet utvides til å gjelde barn opp til 14 år, samt barnekrybber og asyler
- Samarbeide med politiet, som fikk anledning til å utale seg om det aktuelle pleiehjem
- Pleiebarnets sunnhetstilstand skal undersøkes av bylegen før bortsetting

Utsatte pleiebarn i Kristiania

1905   1296 pleiebarn totalt under tilsyn

282 ektefødte barn

1014 barn født utenfor ekteskap

1906   1739 pleiebarn totalt under tilsyn

586 ektefødte barn

1153 barn født utenfor ekteskap

Forberedende arbeid mot et nytt lovverk, nye holdninger

- Økt fokus på barneomsorg som offentlig ansvar ved århundreskiftet
- Ønske om å få redusert den høye barnedødeligheten
- Statistisk sentralbyrå undersøkte årsaker til barnedødeligheten
  - Mors dårlige levekår
  - Utilfredsstillende fødselshjelp
  - Veneriske sykdommer
  - Mangelfull spedbarnsernæring

Englemageri

i

Kristiania.

Kristiania maa ha et Pleiehjem
for Spædbørn!

Hr. Sundhedsinspektør Berner ud-
taler sig.

Den kommende Marsberetning.

Ørebladet 9.juli 1900

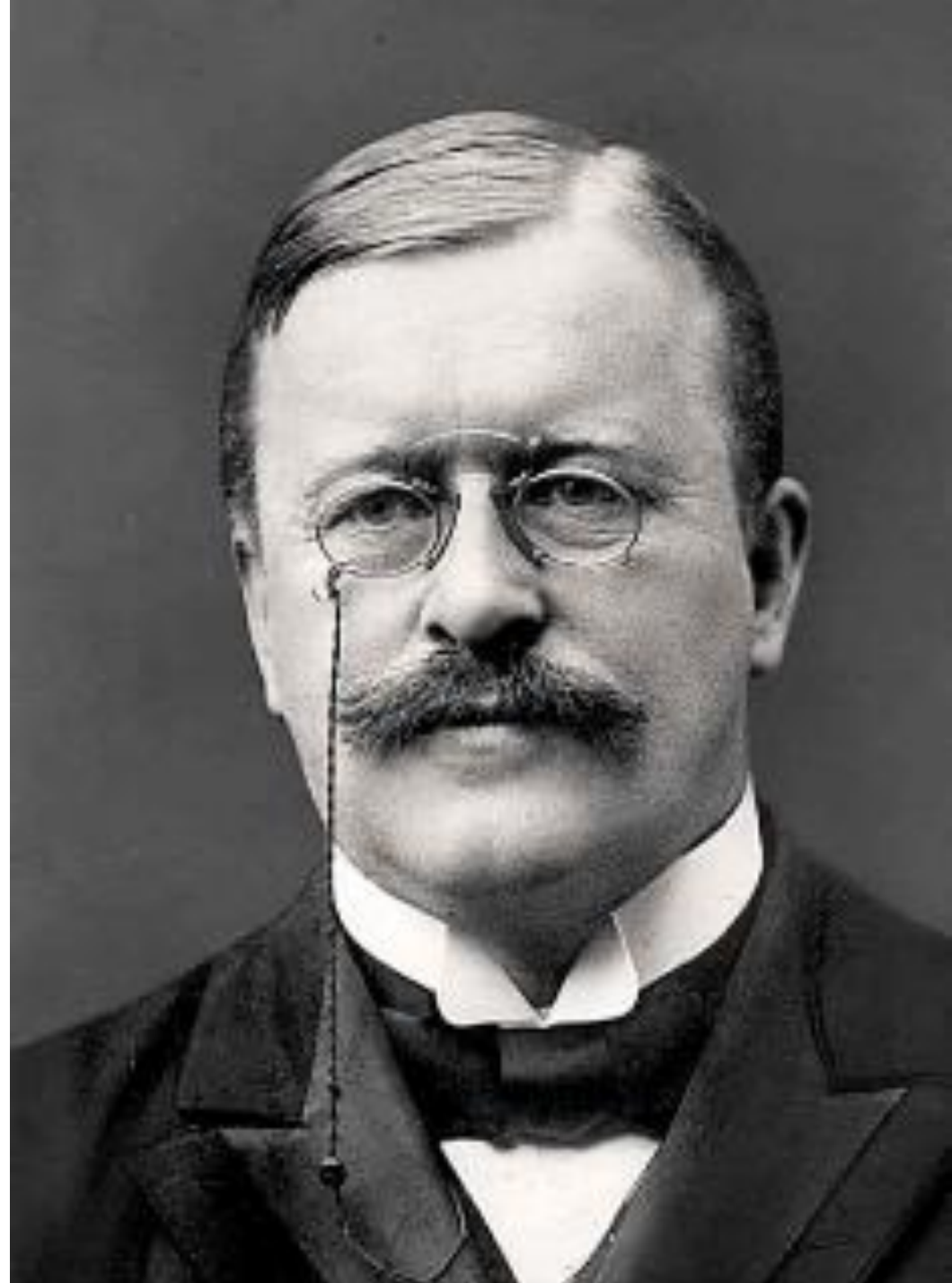
Sundhedsinspektør Berner
udtaler sig:

**Kristiania maa ha et
Pleiehjem for Spædbørn**

Johan Castberg

1862-1926

- Jurist og politiker
- 1900 Stortingrepresentant for Venstre
- 1906 Leder for Arbeiderdemokratene
- 1913 Leder av Sosialdepartementet

Katti Anker Møller

1868-1945

Bedre forholdene for ugifte mødre
og barn født utenfor ekteskap.

Mødrelønn

Prevensjon

Seksualopplysning

Avkriminalisering av abort

Mødrehygienekontor i 1924

Castberg baner vei for nye barnelover

- 1900 – Pleiemødresaken, setter fart i arbeidet med ny lov.
- 1908 – J. Castberg, leder for Justisdepartementet utarbeider proposisjon om forbedret barnelov. Ikke til behandling!
- 1912 – Valget ga de radikale stort flertall på Stortinget. J. Castberg fikk opprettet Sosialdepartementet
- 1915 – J. Castberg fremmet på ny forslag om ny barnelov som ble vedtatt. Trådte i kraft 1.jan 1916

Innhold: Bedre levekårene for barn født utenfor ekteskap og deres mødre. Rettslig likestilling og arverett. Fastsettelse og innkreving av bidrag. Offentlig støtte til mor. Far skulle ansvarliggjøres

Stort engasjement om nye lover

Det ble holdt demonstrasjoner, møter og foredrag
Resolusjoner ble vedtatt til støtte for- og mot lovforslagene

- Enighet om at mødrenes økonomiske situasjon måtte styrkes, men uenighet om hvem som skulle betale
- Størst uenighet om lik arverett mellom barn født i ekteskap og utenfor ekteskap, og lik rett til å føre farens etternavn.

«Kvinnebevegelsen er det moderne samfunns hovedsykdom, den er verre enn syfilis, alkoholisme og tuberkulose. Ti mot disse gives der dog råd. Men feminismen er bare råttenskap, oppløsning, utslettelse av menneskenes lykkegrunnvold: forskjellen mellom kjønnene.» (Sitert etter Social-Demokraten 7.8.1915.)

Uenighet om synet på hjem, familie, ekteskap og alminnelig moral.

- Noen mente at de «uægte» barn kunne stige til høyere stillinger i landet og da var det ikke lenger skam å føde slike. (Morgenbladet)
- -Vil føre til økt antall barn født utenfor ekteskap
- - Frykt for at arven skulle bli pulverisert

Demonstrasjon mot lovforslagene

- Hjemmenes Vel, en forløper for Norsk Husmorforbund
- Samlet 3000 i protestmøte

De Castbergske barnelovene 1915

Stortinget vedtok 6 lover «Barneforsorgsloven» som gjorde Norge til et foregangsland når det gjaldt barns rettigheter.

Dokumentene del av UNESCO's liste over dokumentarv

1. Lov om barn hvis foreldre ikke har inngått ekteskap med hverandre
2. Lov om forandringer i arveloven
3. Lov om forandringer i formuesforhold mellom ektefeller
4. Lov om forandringer i skillsmiselloven
5. Lov om foreldre og ektebarn
6. Lov om forsorg for barn

Lege-enke med seks barn kom til Kristiania for å søke post...

100 år siden Regina Kloumann ble født
Minneartikkel av
Gudrun Gjølme

Regine Kloumann la grunnen til barnevernarbeidet i vårt land, og arbeidet i en slum som ingen kan forestille seg i dag

Bortsatte barn ble vanskjøttet og sultet ut, og dødelighetsprosenten var uhyggelig. Veien til fattigvesenet en nedverdiggende tiggergang

I år er det 100 år siden den kvinnen ble født som la grunnen til et effektivt barnevernsarbeid i vårt land. Riktignok hadde det også før vært tiltak i den retning, men først med fru Regine Kloumann fikk vi et barnevern som etterhånden har utviklet seg til det barnevernsarbeid vi har i dag. Det er derfor på sin plass å minnes henne. — Jeg har selv arbeidet ved samme kontor — i de første 6 år med henne som nærmeste overordnede, så jeg kjenner ganske godt til hennes morsomme og barske arbeid.

Skal en gi en karakteristikk av et menneske, kan en vel sløden stille

bert ofte til stor hjelp for henne når hun skulle sette noe igjennom overfor bevillende myndigheter. Hun ble med i den komiteen som i 1885 utarbeidet en ny pleiebarnslov, og stadsfysikus Bentzen fortalte meg flere ganger og med stolthet hvor imponert medlemmene i komiteen hadde vært over fru Kloumanns klare innsett i sakene, hennes intelligens, hurtige — ofte litt sarkastiske — replikk. «Også med sin ytre representerte fru Kloumann sundhetskommissionen på en verdig måte», la stadsfysikus til.

Fru Kloumanns rettferdighetsans var stor, så det var naturlig at hun ble en ivrig forklarer for de

det en undersøkelse til De må ta i dag.» Ingen pust i lungen, bare på'n igjen, tenkte jeg litt bittert, og syntes selv jeg kunne sluppet flere opplevelser den dagen. Men det var visstnok klokt. Arbeidet ga tankene en annen retning, og det kunne trenge.

Den slum fru Kloumann begynte sitt arbeid i, er utenkkelig for denne generasjonen. — Arbeidsfamiljene bodde omtrent bare i ett lite rom og kjøkken — mørkt, kaldt, fuktig og sunnhetsskadelig var det. I stua var det sjelden plass til mer enn en seng og vogge eller barnevogn hvor minstebarnet lå. Far, mor og de yngste barna lå i sengen. — til de

re. En må huske på at hun var ingen sporty ungdom, hun hadde satt 16 barn til verden, hvorav de 6 levde. Når hun var ferdig med sin runde i byen, gikk hun til kontoret for å skrive rapporter, føre journaler, besvare post osv. osv. Det var et nystartet kontor, hun måtte selv bygge det opp. — Liten gasje hadde hun, kanskje noen godtgjørelse til trikk og sporvei — jeg vet det ikke, jeg vet bare at da jeg begynte i arbeidet, fikk vi bare godtgjørelse 2 trikketurer pr. dag, og vi arbeidet under bedre økonomiske forhold enn fru Kloumann da hun begynte. Fru Kloumann greidde ikke i mange år å være alene om dette

tviløst kan bringe en sådan uhyggelig mor som ennå har så megen æresfølelse i behold at hun ikke vil legge sitt barn over på fattigkassen, har man i dette år dessverre hatt altfor mange beviser på. Hun ber myndighetene om å opprette et hjem, der mødrene med trygghet og mot en liten betaling kan anbringe sine barn.

Å søke fattigvesenet om hjelp var som oftest nedverdiggende tiggergang. Forstanderne kunne være harde og avvirende, ja opptrådte ikke sjelden brutalt. — Jeg har selv opplevd det flere ganger når jeg i mitt arbeid bad om hjelp til mennesker i nød.

Regina

slutter som
forstanderinne ved
Pleiebarnkontoret
30.juni 1915

Kvindesaksforeningens Møde 22.april 1904

Ugifte Mødre og Lovgivningen

Frk. Cand.jur. Nanna Meyer: Oversikt over den nuværende lovgivning

Fru Regina Klouman: Innledet til diskusjon

Stortingsmann Castberg: Redegjorde for sitt lovforslag

Møtet vedtok en Resolusjon for en ny og skjærpet Lov.

Sosialkomiteens medlemmer

- Ekspedisjonssjef Lambrechts (Formand)
- Stadsfysikus Bentzen
- Sundhedsinspektør Berner
- Politifuldmægtig Bræin (mindretall)
- Professor Axel Johannessen (mindretall)
- Medisinaldirektør Holmboe
- Fru Regina Klouman, leder for Pleiebarnkontoret

Lovverk med betydning for barns livsvilkår

- 1860 - Sunnhetsloven
  - Kommunal Sunnhetskommisjon (helseråd), ledet av embetslegen.
  - Viktigste oppgave å motta og spre kunnskap om alminnelig sunnhetspleie
- 1892 – Lov om underholdningsbidrag til barn
  - Når foreldre ikke hadde inngått ekteskap med hverandre, skulle fylkesmannen fastholde bidraget i forhold til farens økonomi. Evt skulle far også betale for barnets utdanning etter fylte 15 år.
- 1900 - Fattigloven
  - Auksjonering av fattige ble forbudt
  - Fattigstyret/Kontoret for utsatte, hadde ansvar for bortsetting av foreldreløse barn eller barn som levde i fattige/dårlige hjem

Lovverk forts.

- Vergerådsloven 1896 - trådte i kraft 1900
  - En radikal lov, nasjonalt og internasjonalt
  - Vergeråd, 7 medlemmer bestående av Sorenskriver, prest og 5 medlemmer oppnevnt av kommunestyret
  - Oppgave å ivareta oppvekstforhold for barn under 16 år. Gripe inn overfor kriminelle barn, barn som var utsatt for å bli forkomne eller sedelig fordervet
  - Et offentlig ansvar å føre tilsyn med barn under skolepliktig alder som var bortsatt i pleiehjem, barnehjem eller skolehjem
- Fattigstyret og Vergerådets oppgaver gikk i hverandre. Vergerådet gikk i hovedsak inn ved barns kriminalitet

Vergerådsloven av 1896

Vergeråd: 7 medlemmer bestående av sorenskriver, prest og 5 medlemmer oppnevnt av kommunestyret

Oppgave å ivareta oppvekstforhold for barn under 16 år

Gripe inn overfor kriminelle barn, barn som var utsatt for å bli forkomne eller sedelig fordervet.

Vergerådets og fattigstyrets oppgaver gikk i hverandre

Lov om barn hvis foreldre ikke har inngått ekteskap med hverandre

Begge foreldre ansvarliggjøres

Barnets rett til farens/morens familienavn

Barnets rett til å få underhold, oppdragelse og utdanning frem til fylgte 16 år

Den som ikke har daglig omsorg, har plikt til å betale bidrag

Mor har plikt til å oppgi fars navn ved graviditet utenfor ekteskap